

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

Αἱ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις ὡς μέσον ἄρσεως διχογνωμιῶν ἢ λύσεως διαφορῶν δὲν ὑπῆρξαν ἄγνωστοι εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πολὺ δὲ περισσότερον αἱ διακρατικαὶ σχέσεις ὡς ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένα ἐπαφαί, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν ἦσαν ἀνατεθειμένα εἰς ἕξ ἐπαγγέλματος πρόσωπα. Γνωστότεραι καὶ ἐπίσημοι ἦσαν αἱ πρεσβεΐαι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνετίθετο συγκεκριμένη πολιτικὴ ἀποστολή, εὐρεΐα ἢ περιωρισμένη, φανερά ἢ μυστικὴ, ὑπαγομένη ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν συμπεφωνημένων κατὰ κανόνα ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Κλασσικὴν μορφήν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων εἰς τὴν πράξιν συνιστᾷ ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν προθέσεων τῶν διαπραγματευομένων μερῶν καὶ τὴν ἐπὶ βάσεως λογικῆς, συμφέροντος καὶ σκοπιμότητος ἐξέτασιν τοῦ δυνατοῦ συνάψεως συμφωνίας ἐπὶ ἀπασχολούντων τὰ δύο μέρη ἢ τὸ ἕτερον τούτων ζητημάτων. Ὁ διάλογος οὗτος ἄλλοτε ἀνήκει εἰς τὴν μυστικὴν καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν φανεράν διπλωματίαν ἢ ἀκόμη καὶ ἐναλλάσσεται, διότι πολλάκις ἐπιβάλλονται ἐμπιστευτικαὶ συνομιλίας ἢ αἱ ἐσωτερικαὶ πολιτικαὶ μεταλλαγαὶ καὶ τὰ καθεστῶτα ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς πολιτικῆς των καὶ τοῦ τρόπου ἀσκήσεως τῆς διπλωματίας των ¹.

Ἐνῶ ἡ διπλωματία μὲ τὴν ἠθικὴν τῆς δὲν διαδίδει οὔτε παραποιεῖ καὶ κατὰ κανόνα ἐμφανίζεται ἐφεκτικὴ ἔναντι προθέσεων καὶ ἐκφράσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν διευτυπώθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σαφῶς, αἱ ἄτυποι συνομιλίας ἢ συμφωνίαι προσώπων δυσκόλως διαφυλάσσονται μυστικά. Ἡ φανερά ἐξ ἄλλου διπλωματία ἐνδέχεται νὰ ἀνατρέψῃ ἢ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα ἢ νὰ ἐκφυλισθῇ εἰς προπαγάνδαν ².

Τὴν μορφήν τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων, τὴν ἰδιότυπον καὶ δύσκολον, ὑπὸ τὸ σύγχρονον ὄνομα τοῦ διπλωματικοῦ διαλόγου μᾶς ἐκθέτει ὁ Θουκυδίδης ³ εἰς ὀλίγας γραμμὰς ⁴ μὲ πᾶσαν σαφήνειαν καὶ πληρότητα ὡς πρὸς τοὺς ὅρους, τὴν τεχνικὴν καὶ τὰς δυσκολίας τῆς.

1) Fischer Lexikon. Aussenpolitik. 1958, σελ. 53 ἐξ.

2) Αὐτόθι.

3) Δ, 16—22.

4) Δ, 22.

Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν τὴν τοποθέτησιν μιᾶς περιπτώσεως ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ¹.

Κατὰ τὸ ἑβδομον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 425 π.Χ. οἱ Πελοποννήσιοι ἐξεστράτευσαν διὰ πέμπτην φορὰν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Ἀγιδος τοῦ Ἀρχιδάμου, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστελλον ἐκ Πειραιῶς ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Εὐρυμέδοντα καὶ Σοφοκλῆ τεσσαράκοντα πλοῖα μὲ κυρίαν ἀποστολὴν νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁπαδούς των εἰς τὴν Σικελίαν, ἀφοῦ προηγουμένως, κατὰ τὴν διέλευσίν των ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, μεταβάλλουν τὴν εἰς βάρος τῶν ἐκεῖ δημοκρατικῶν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, μὲ δευτερεύουσαν δὲ ἀποστολὴν κατὰ παράκλησιν τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους, ὁ ὁποῖος ἐπέβαινε τοῦ στόλου ἄνευ ἐπισήμου ιδιότητος καὶ εἶχε διακριθῇ τὸ προηγούμενον ἔτος εἰς ἐπιτυχεῖς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀμπρακιωτῶν, συμμαχοῦντων μὲ τοὺς Πελοποννησίους, νὰ χρησιμοποίησιν τὰ πλοῖα ταῦτα, ἂν θέλῃ, περὶ τὴν Πελοπόννησον ². Ἡ διατύπωσις αὕτη καθ' ἑαυτὴν δίδει προτε-
ραιότητα εἰς τὴν δευτερεύουσαν ἀποστολὴν. Καὶ ἄλλαι ὅμως μαρτυρίαι ἐπιβεβαιοῦν τοῦτο.

Ἐπειδὴ τὰ τεσσαράκοντα πλοῖα ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ φθάσουν εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ τὴν ἐκεῖ κατάλυσιν τοῦ πολέμου ἢ νὰ μὴ παραστῇ ἀνάγκη νὰ καταβάλουν ἰδιαίτερας προσπάθειας ³, ἡ ἀποστολὴ συνεδυσάσθῃ μὲ γυμνάσια τῶν πληρωμάτων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν πλοίων Μονάδων ⁴, αἱ ὁποῖαι μόλις εἶχον στρατολογηθῇ ⁵. Αἱ ἐντολαὶ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν στόλον των ἦσαν μέχρις ἐνὸς σημείου ῥευσταὶ ὥς πρὸς τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς, σκοπίμως ἴσως πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ἡ δὲ ἀξιολόγησις καὶ ἱεράρχησις αὐτῶν ἀντίθετο εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν δύο στρατηγῶν καὶ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Δημοσθένους ὥς πρὸς τὴν καταληπτέαν τοποθεσίαν. Οὕτω ἡ ἔξοδος τοῦ στόλου εἶχε μᾶλλον περιπολικὴν ἔννοιαν μὲ ἐπισήμανσιν τῶν σημείων δράσεως. Ἀπαξ ἀνελαμβάνετο ἡ ἐκτέλεσις μιᾶς ἀποστολῆς, αὕτη κατ' ἀνάγκην θὰ ἀπέβαινεν ἡ κυρία ⁶.

1) Κ. Παπαρρηγοπούλου. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, 1925, I σελ. 194 ἐξ. 238 ἐξ, 249 ἐξ.

Ε. Curtius, Ἑλληνικὴ Ἱστορία (μετάφρ. Σπ. Λάμπρου) Ἀθῆναι, 1898—1900, Γ, 185 ἐξ. 189 ἐξ.

J. B. Bury. History of Greece, 1902, I, 471 ἐξ.

G. Glotz. Histoire ancienne, 1948, II, 64 ἐξ.

H. Bengtson, Griechische Geschichte, 1950, σελ. 215.

Fr. Sachermeier. Griechische Geschichte, 1960, σελ. 162 ἐξ. 166 ἐξ. 196 ἐξ.

G. Busolt. Griechische Geschichte, 1904, III, 1084—1100.

K. J. Beloch, Griechische Geschichte³, II¹, σελ. 326 ἐξ.

2) Θουκ. Δ, 2.

3) Θουκ. Γ, 115, 4.

4) Αὐτόθι «ἄμα δὲ βουλόμενοι μελέτην τοῦ ναυτικοῦ ποιήσασθαι».

5) Θουκ. Δ, 2, 2. «Ἀθηναῖοι δὲ τὰς τε τεσσαράκοντα ναῦς ἐς Σικελίαν ἀπέστειλαν, ὥσπερ παρεσκευάζοντο».

6) Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἐξάγεται ἐκ τῆς ταχείας ἐπανάδου τοῦ στόλου εἰς τὴν Πύλον, εὐθύς ὥς εἰδοποιήθη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Θουκ. Δ, 8, 3—4.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Δημοσθένους, ὁ ὁποῖος φαίνεται δὲν εἶχε πείσει τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς ἀξίας μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἐπὶ ἐχθρικοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ψυχολογικῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν κυβερνητῶν καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ἀντιπάλου δυνάμεως, ἀπετέλει παραχώρησιν πρὸς γενναῖον καὶ ἱκανὸν στρατηγὸν καὶ ἦτο στρατιωτικὸς νεωτερισμὸς εἰς τὴν πρᾶξιν, διότι ἄλλοι, οἱ φυγάδες τῆς Ἰωνίας καὶ οἱ Λέσβιοι, εἶχον συλλάβει τὴν ἐνέργειαν ταύτην δύο ἔτη ἐνωρίτερον ¹. Οἱ Ἀθηναῖοι περιοριζόμενοι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ συναντωμένου ἐχθροῦ ἢ εἰς τὴν δῆωσιν τῆς χώρας του, δηλαδὴ εἰς ἐμμέσους ἐνεργείας διὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάσουν νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, δὲν ἠδύναντο νὰ φανταστοῦν ὅτι ναυτικοὶ αὐτοὶ θὰ ἀντεπεξῆρχοντο εἰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις ἐπὶ λακωνικοῦ ἐδάφους ². Ὁ Δημοσθένης ὅμως ἴσως ἀπὸ συνομιλίας μετὰ τῶν ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσηνίων ἢ καθ' ὑπόδειξιν αὐτῶν συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς τοποθετήσεως ἀκάνθης εἰς τὰ πλευρὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ εἶχεν ἐπισημάνει ἀπὸ προηγουμένους πλοῦς τὴν τοποθεσίαν τῆς Πύλου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀντελήφθη ὁ Διόδωρος ἢ αἰπηγαί του τὴν ἐπιχείρησιν αὐτήν ³, ὡς ἐὰν δηλαδὴ ἐπρόκειτο περὶ σαφῶς καθωρισμένου πολεμικοῦ σχεδίου.

Ὅταν ἡ Μοῦρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εὕρισκετο εἰς τὸ νοτιοδυτικώτερον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου, ἀπέναντι τῆς Πύλου, ὁ Δημοσθένης προέτρεπε τοὺς δύο στρατηγούς, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον πρὸς τὴν Κέρκυραν, νὰ καταλάβουν τὴν τοποθεσίαν καί, ἀφοῦ τὴν τειχίσουν, τότε νὰ συνεχίσουν τὸν πλοῦν των ⁴. Οἱ στρατηγοὶ εἶχον τὰς ἀντιρρήσεις των, ἡ ἐκσπάσασα ὅμως τρικυμία ἐστρατήγησε καλύτερον, διότι ἠνάγκασε τὸν στόλον νὰ καταφύγῃ ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ χωρὶς προσπάθειαν καταλήψεως αὐτοῦ. Ὁ Δημοσθένης ἐπέμεινε μὲ ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ παρουσία του ἐπὶ τῶν πλοίων καθίσταται ἄνευ περιεχομένου ⁵, ὅτι ἐπιτοπίως ὑπῆρχεν ἀφθονία ξύλων καὶ λίθων, ὅτι ἡ τοποθεσία ἦτο φύσει ἰσχυρὰ καὶ εὕρισκετο εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ὥστε νὰ δίδεται χρόνος δι' ὀχύρωσιν, καὶ ὅτι ἔκειτο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς παλαιᾶς Μεσσηνίας. Οἱ στρατηγοὶ ἐνέμενον εἰς τὴν ἀπόφασίν των καὶ ἀπέκρουον τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους, ἀκριβῶς διότι ἦτο μακρὰν τῆς Σπάρτης καὶ διότι καταλήψεις ἐρημικῶν τοποθεσιῶν μόνον ἀνάλωσιν τῶν δυνάμεων τῆς πόλεως προκαλοῦν. Ὁ μὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ πολιτικῶς σπουδαῖον καὶ ἀποφασιστικόν, οἱ δὲ ἔδιδον προτεραιότητα εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ Δημοσθένης ἐδέχετο τὰς ἀντιρρήσεις τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ ἰσχυρίζετο ὅτι ἡ τοποθεσία αὕτη διέφερε κάπως ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην, ἐπεὶ καὶ λιμένα διέθετε καὶ ἀνῆκε τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τοὺς Μεσσηνίους, οἱ ὅποιοι ἔχοντες τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τοὺς Λακεδαιμο-

1) Θουκ. Γ, 31. Ἡ ἰδέα καταλήψεως ἐχθρικοῦ ἐδάφους ὑπάρχει εἰς τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Περικλέους. Θουκ. Α, 142, 4.

2) Θουκ. Δ, 12, 3.

3) IB, 61 «Δημοσθένης δὲ στρατεύσας ἐπὶ Πύλον, ἐπεβάλετο τοῦτο τὸ χωρίον τειχίσαι κατὰ τὴν Πελοπόννησον».

4) Θουκ. Δ, 3, 1 καὶ Διόδι IB, 61.

5) Θουκ. Δ, 3, 2. «Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ξυνεξέπλευσε».

νίους, θὰ ἡδύναντο μὲ ὀρμητήριον αὐτὴν νὰ τοὺς βλάπτουν πολὺ καὶ νὰ εἶναι μόνοι φύλακες αὐτῆς ¹. Ἀφοῦ δὲν ἐπείθοντο οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται δὲν ὑπῆκουον, ὁ Δημοσθένης ἐκοινοποίησε τὸ σχέδιόν του εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων Διοικητὰς Μονάδων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὁ στόλος ἔμενεν ἀδρανῆς, ἕως ὅτου ἡ συνεχιζομένη τρικυμία καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀργία τῶν πληρωμάτων παρῶρμυσε τοὺς νεοσυλλέκτους στρατιώτας εἰς τὴν κατάληψιν καὶ τὸν κοπιώδη τειχισμὸν τῆς τοποθεσίας, ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποιήθη ἐντὸς ἑξ ἡμερῶν ὡς πρὸς τὰ ἀσθενῆ αὐτῆς σημεῖα ². Κατόπιν τούτου οἱ δύο στρατηγοὶ ἄφησαν εἰς τὸν Δημοσθένη πέντε πλοῖα καὶ ἀπέπλευσαν διὰ Κέρκυραν καὶ Σικελίαν.

Ἡ Σπάρτη, καὶ αὐτὴ σκεπτομένη μὲ τοὺς καθιερωμένους κανόνας τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδωσε μεγάλην σημασίαν καὶ διότι ὁ στρατός της εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ Ἅγις καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸ συμβάν, ἐθεώρησαν ὅτι τοῦτο ἀπετέλει ἰδικὴν των ὑπόθεσιν καὶ ὅχι πλέον συμμαχικὴν καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπιστρέψουν, ἐδόθη δὲ ἐντολὴ εἰς τὰ ἐξήκοντα σπαρτιατικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο εἰς τὴν Κέρκυραν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐκεῖ ἀριστοκρατικῶν, νὰ καταφθάσουν εἰς τὴν Πύλον. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ παραλία τῆς περιοχῆς ἐκαλύφθη ὑπὸ Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῆς ἐπιμήκους νήσου Σφακτηρίας ἀπεβίβασαν σημαντικὸν ἀριθμὸν Σπαρτιατῶν μὲ τοὺς ἀναλόγους εἰλωτας καὶ ἐσκόπευον νὰ ἐμφράξουν τὰ στενὰ δύο στόμια τοῦ λιμένος, ὥστε νὰ εὐθυγραμμίζεται τὸ μέτωπον καὶ νὰ ἐξασφαλίζεται ὁ ἐπὶ τῆς νήσου στρατός ³.

Ὁ Δημοσθένης ἐξηκολούθησε νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἄμυναν τῆς τοποθεσίας πρὸς τὸ μέρος τοῦ πελάγους, ἐχρησιμοποίησε τοὺς ὀλίγους ἐθελοντὰς Μεσσηνίους, εἰδοποίησε τὴν ἀναχωρήσασαν καὶ παρὰ τὴν Ζάκυνθον πλέον εὐρισκομένην ἀθηναϊκὴν Μοῖραν καὶ παρεσκεύασε τὴν ἀποτυχίαν τῶν σφοδρῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων του, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν ἐπὶ διήμερον. Πόσον ὀξὺς ἦτο ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ στρατηγοῦ τούτου καταφαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπετέθησαν εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀπὸ ὅπου ἀνέμενε τὰς προσβολὰς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸ τῆς ἀδυναμίας νὰ καταλάβουν τὸ Κορυφάσιον ἀπεφάσισαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν κλασσικὴν μέθοδον τῆς πολιορκίας καὶ τῆς προσβολῆς τοῦ ὀχυροῦ ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν λιμένα τμήμα διὰ πολιορκητικῶν μηχανῶν ⁴.

Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, ἐνισχυθεὶς ἐν τῷ μεταξύ καὶ ἀπὸ μερικὰ ἄλλα πλοῖα, κατέφθασεν εἰς τὴν Πύλον καί, μὴ ἐπιτυχὼν νὰ προκαλέσῃ τὸν ἀντίπαλον εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα καὶ ἀπὸ τὰ δύο στόμια, τὰ ὁποῖα παρὰ

1) Θουκ. Δ, 3, 4.

2) Θουκ. Δ, 4 καὶ 5. Ὁ Διόδωρος IB, 61 ἀναφέρει ὅτι ἡ ὀχύρωσις τοῦ χωρίου συνετέλεσθη ἐντὸς εἰκοσιῶν ἡμερῶν. Ὑπολογίζει τὰς ἑξ ἡμέρας διὰ τὴν στοιχειώδη ὀργάνωσιν καὶ δέκα πέντε ἀκόμη μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Λακεδαιμονίων, κατὰ τὰς ὁποίας συνεπληρώθη ἡ ὀχύρωσις ἢ παρερμηνεύει τὰ ἐν τῇ παραγράφῳ 6, 2 ἀναφερόμενα.

3) Θουκ. Δ, 8.

4) Θουκ. 9—13. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ χωρίον «προσέβαλλε δὲ ἥπερ ὁ Δημοσθένης προσεδέχετο».

τὸ σχέδιον τῶν Λακεδαιμονίων ἔμειναν ἐλεύθερα, καὶ κατόπιν ἀγῶνος ἀπώθησε τὸν σπαρτιατικὸν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἀπεμόνωσε ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας 420 Σπαρτιάτας μετὰ τῶν εἰλώτων των, δηλαδή τὸ δέκατον τῆς δυνάμεως τῆς Σπάρτης, ὅση ἀποτελεῖτο ἐξ ἐλευθέρων πολιτῶν ¹.

Πρὸ τῆς οὕτω διαμορφωθείσης καταστάσεως καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀποκλεισθέντων ἀνῆκον εἰς τὰς πρώτας οἰκογενεῖας τῆς Σπάρτης, «τὰ τέλη» μετέβησαν ἐπὶ τόπου καὶ μετὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσουν διὰ κήρυκος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς ἀνακωχὴν, «ἐὰν θέλουν», πρὸς ἀποστολὴν πρέσβων εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν συμφωνίαν καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ παραλάβουν τοὺς ἄνδρας τὸ συντομώτερον ².

Αἱ προτάσεις τῶν σπαρτιατικῶν «τελῶν» ἀφίνουν τὴν ἀνακωχὴν εἰς τὴν διακριτικὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν τῆς Πύλου καὶ ἐξαρτοῦν τὴν συμφωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν ταχύτεραν παραλαβὴν τῶν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας ἀνδρῶν. Τοῦτο δηλοῖ τὴν νεομισμένην διαδικασίαν καὶ σημαίνει ὅτι ἐκ πληροφοριῶν «τὰ τέλη» ἦσαν βέβαια περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν προτάσεων των καὶ εἰς τὴν Πύλον καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὅτι δὲν ἐφαίνετο εἰς αὐτὰ δύσκολος ἢ ἀνάληψις τῶν ἀπομονωθέντων ³.

Ἡ πρότασις ἔγινεν ἀποδεκτὴ μὲ ἀπαχθεῖς ὅρους διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ παραδώσουν ὁλόκληρον τὸν στόλον των καὶ νὰ ἀναστείλουν πᾶσαν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἐν Κορυφασίῳ τειχίσματος. Ἡ μόνη ἀναληφθεῖσα ὑποχρέωσις ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἡ εἰσαγωγή καθ' ἑκάστην ὥρισμένης ποσότητος σπαρτιατικῶν τροφίμων διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας ἄνδρας.

Ἡ συμμαχία προέρχεται ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τῶν προβλημάτων καὶ ἐπιδιώκει τὴν πραγματοποίησιν κοινῶν αἰτημάτων, αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως διὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου ἔξοδον συμμάχου κράτους προϋποθέτουν ἀνάλυσιν καὶ εὑρεσιν κατωτάτου ὀρίου ὑποχωρήσεων, ὅταν μάλιστα τὰ ἄλλα σύμμαχα κράτη δὲν ἔχουν ὑποστῇ κλονισμὸν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν ὅτι μία ἀτυχὴς ἐπὶ μέρους ἐκβασίς ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀνατροπὴν ὁλοκλήρου τῆς συμμαχίας. Ἀλλὰ ἡ Σπάρτη εἶχε κουρασθῇ, διότι ὁλόκληρον τὸ βάρος τῆς συμμαχίας ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων της, ὅπως ἐπιπτε καὶ ἐπὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐθεώρει τὰ ἐν Πύλῳ ὡς εὐκαιρίαν νὰ ἀπαντήσῃ τώρα εἰς τὰς προτάσεις τοῦ 430 π.Χ. ἀδιαφοροῦσα διὰ τὸ ἐντίμον ἢ μὴ τῆς συμπεριφορᾶς της.

Αἱ Ἀθηναὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Ἀγιδος καὶ τὰς καταστροφὰς ἀπὸ τὰ πελοποννησιακὰ στρατεύματα. Ἀλλὰ οἱ Σπαρτιάται εἶχον εἰσβάλει πεντάκις εἰς τὴν Ἀττικὴν μέχρι τοῦδε καὶ εἶχον καταστρέφει τὰ καλῶς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου καλλιεργούμενα ἀθηναϊκὰ κτήματα, ὁ λοιμὸς εἶχε περιορίσει τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ σύμμαχος πόλις τῶν Πλα-

1) Θουκ. Δ, 9, 8 καὶ Δ, 13—14.

2) Θουκ. Δ, 15, 2, Ε, 15, 1.

3) Αἱ πηγαὶ τοῦ Πλουτάρχου (Νικίας, 7) ὁμιλοῦν περὶ σπονδῶν καὶ εἰρήνης. Θουκ. Δ, 16, 1,

ταιῶν εἶχεν ἐξαφανισθῇ, τὸ ταμεῖον εἶχεν ἐξαντληθῇ, ἡ ἐπανάστασις τῆς Λέσβου ἀπέβη δοκιμασία διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ τὴν ἐνότητα τῆς συμμαχίας καὶ ἡθικῶς εἶχον μειωθῇ οἱ Ἀθηναῖοι, διότι εἰς τὰς προτάσεις τῶν τοῦ 430 π.Χ. περὶ εἰρήνης δὲν ἔτυχον ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπομένως ἡ ἐμφάνισις σπαρτιατικῆς πρεσβείας ἐν Ἀθήναις πρὸς ὑποβολὴν προτάσεων εἰρήνης ἐφαίνετο διὰ τοὺς εἰρηνοφίλους καὶ συντηρητικούς ¹ ἀνέλπιτος εὐκαιρία καὶ διὰ τοὺς φιλοπολέμους διεμέρφωνεν ἄλλην τάξιν πραγμάτων καὶ διαφορετικὴν προοπτικὴν.

Ὁ λόγος τῶν Λακεδαιμονίων πρέσβων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ² ἔχει σαφῆνειαν καὶ τὴν γνωστὴν βραχυλογίαν καὶ εἰσαγωγικῶς τονίζει :

α) τὸ ὠφέλιμον τῶν προτάσεων καὶ διὰ τὰ δύο μέρη, τὸ ὅποῖον περιορίζεται εἰς τὸ ἀξιοπρεπὲς διὰ τὴν Σπάρτην καὶ τὸ τιμητικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας. Μεγαλύτερα ἐπιδιώξις ἐνέχει τὸν κίνδυνον τοῦ ἀβεβαίου.

β) ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν τύχην, τὴν ὁποίαν πρέπει κανεὶς νὰ ἀποκλείῃ.

Εἰς τὸ κύριον μέρος προσφέρει εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας ἀνδρῶν διὰ τῆς ἀσφαλίσεως φιλίας μὲ τὴν ἐπεικὴ καὶ μετριοπαθεῖ συνδιαλλαγῇ. Ἐν εἶδει ἐπιλόγου αἱ προτάσεις δορυφοροῦνται μὲ τὰ ἐπιχειρήματα : ὅτι δὲν ἔχει ἐπέλθει ἀκόμῃ ἀνήμεστον κακὸν διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ἀνασταλτικὸν πάσης περαιτέρω συνδιαλλαγῆς, ὅτι δὲν ἀποκλείεται, δοθείσης εὐκαιρίας, νὰ διαφύγουν οἱ ἀπομονωθέντες, ὅτι ὁ ἀγὼν δὲν ἔχει κριθῇ, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμον, ὅτι θὰ ἀναγνωρίσουν τοῦτο ὡς προερχόμενον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὅτι, ὅταν συμφωνήσουν Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται, οἱ ἄλλοι θὰ ἀκολουθήσουν. Παρεμπιπτόντως οἱ Σπαρτιᾶται ἐδήλουν ὅτι δὲν ἐξετάζουν τὸν αἴτιον τοῦ πολέμου. Οἰονδῆποτε καὶ ἂν ἐβάρυνεν ἡ ἐκρηξίς τούτου, ἀφίνετο νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ θέμα τοῦ παρόντος. Ἐνδιαφέρον εἶχε διὰ τὴν στιγμὴν τὸ μέλλον ἐν εἰρήνῃ. Ἦτο καὶ τοῦτο ἔντεχνος ὑπόμνησις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι συζήτησις περὶ τῶν αἰτίων τοῦ πολέμου, ἐκ τῆς ὁποίας ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἀπολεσθῇ χρόνος ἢ νὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἀμυνθοῦν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπὶ τῆς κατηγορίας ταύτης ἢ νὰ μεταβληθῇ ἡ θέσις των ὡς ἴσων κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, ἀπεκρούετο. Ἐὰν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ λόγου των ὑπηνίσσοντο τοιοῦτόν τι, ἀφεύκτως θὰ ἤρχετο πρὸς συζήτησιν τὸ θέμα. Διεβεβαίουν ὅμως ὅτι ἐν καιρῷ δύνανται ἀναπτύσσοντες διὰ περισσοτέρων λόγων τὴν σπουδαίαν αὐτὴν ὑπόθεσιν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὴν ἀποστολὴν των ³, ἡ ὁποία ἦτο, ὅπως ἐφαντάζοντο, καὶ ἐπιθυμία τῶν Ἀθηναίων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Νικίαν.

1) Πλουτ. Νικίας 7 καὶ 9. Οὗτοι ἦσαν οἱ πρεσβύτεροι, οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ εὐποροὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Νικίαν, ὁ ὁποῖος συνέπραττε Λακεδαιμονίους!

2) Θουκ. Δ, 17—20.

3) Ὁ Γρ. Βερναρδάκης εἰς τὸ Λεξικόν του (σελ. 243α) ἐρμηνεύει «τὰ δέοντα ποιεῖν» (Θουκ. Δ, 17, 2) νὰ κάνωμε τὴ δουλειά μας. Τοὺς Σπαρτιάτας ἀπησχόλει κυρίως ἡ ἀνάληψις τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς Σφακτηρίας.

Εἰς τὸν λόγον τῶν Σπαρτιατῶν ἤχεϊ ἐντόνως ἡ ἔννοια τῆς «συμφορᾶς», μιᾶς μέσης λέξεως, ἡ ὁποία θέλει νὰ ἀποκλείσῃ πᾶσαν παρανόησιν τῆς ἀντιμετωπιζομένης ὑπ' αὐτῶν καταστάσεως καὶ σημαίνει ἀπλῶς συρροὴν γεγονότων καὶ περιστάσεων. Πράγματι, οἱ Σπαρτιάται δὲν ἔστρεψαν ἀμέσως τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Κορυφασίου, ἀπεβίβασαν ἄνδρας ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας, δὲν ἐνέφραξαν, ὅπως ἐσχεδίαζον, τὰ στόμια τοῦ λιμένος, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν τὴν ἄκραν καὶ ἐνικήθησαν εἰς τὸν λιμένα. Ταῦτα ἦσαν συρροὴ γεγονότων, δὲν ἀπετέλουν ὅμως ἥτταν. Περαιτέρω εἰς τὸν λόγον ἀκούονται αἱ ἔννοιαι τοῦ ὠφελίμου δι' ἀμφοτέρους καὶ τοῦ ἀξιοπρεποῦς διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, προβάλλεται ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις, τονίζεται ὀκτάκις τὸ ἀβέβαιον, ὑπομνησκεται δις ἡ δύναμις των, ἀναφέρεται τετράκις ἡ ἔννοια τοῦ μέτρου, λέγεται κατ' ἐπανάληψιν ὅτι πρόκειται περὶ διαλλαγῆς καὶ ἀφίνεται νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἡ πρεσβεία ἔχει ἐξουσιοδοτηθῇ δι' ἰδιαιτέρας συνεννοήσεις ¹ χωρὶς μνείαν τοῦ εἵδους αὐτῶν. Οὐδεμία ἀναδρομὴ ἐγένετο εἰς τὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀντικατωπτρίζετο εἰς τοὺς περὶ ἐκτιμήσεως τοῦ μέλλοντος λόγους των. Ἡ ὁμιλία καθώριζεν ὅλα τὰ θέματα καὶ ἀπετέλει πλάσιον, δυνάμενον κάπως νὰ διευρυνθῇ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ Σπαρτιάται εἶχον μελετήσῃ ἐνδεχομένας ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας ὑπελόγιζον νὰ ἄρουν διὰ μυστικῶν συνομιλιῶν μὲ πρόσωπα κατανόησεως ². Δι' εὐφυᾶ πολιτικὸν ἢ ἔμπειρον διπλωμάτην δὲν κατέλειπε κενὸν οὐδὲ ἐπέτρεπε, παρὰ τὸν ἐλαφρῶς ἱκετευτικὸν χαρακτῆρά της, τὴν δημιουργίαν παραισθήσεων, διότι ἀπесσφήνιζε δι' ἀποσιωπήσεως τί ἀπέκλειε καὶ ἐπὶ τοῦ θετικοῦ σημείου ἐπέμενε μετὰ δεξιότητος κατὰ διαφόρους λεκτικoὺς τρόπους.

Εἶναι ζήτημα, ἂν, παρὰ τὴν δύναμιν τοῦ προφορικοῦ λόγου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, θὰ ἦτο κατανοητὸν ἅπ' εὐθείας τὸ περιεχόμενον τῆς δημηγορίας τῶν Σπαρτιατῶν εἰς ὅλας τῆς τὰς λεπτομερείας, ὅπως μᾶς τὴν διέσωσεν ὁ Θουκυδίδης. Σήμερον θὰ εἶχε ἀνάγκην ἡρέμου μελέτης ἐντὸς τοῦ γραφείου. Οὔτε θὰ ἦτο δεκαλέπτου διαρκείας. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἱστορικὸς ἐκράτησε τὰ νοήματα καὶ τὴν σειρὰν αὐτῶν, συνεπύκνωσεν αὐτὰ δι' ἀναγωγῆς εἰς χαρακτηριστικὰς λέξεις, χρησιμοποιοῦνθεις ὑπὸ τῶν πρέσβων, τὰ συνεπλήρωσε μὲ ὅσα μεταγενεστέρως ἐπληροφορήθη καὶ ἐπεμελήθη τῆς τεχνικῆς διατυπώσεως κατὰ τὰ διδάγματα τῆς συγχρόνου ῥητορικῆς.

Ἡ δημηγορία τῶν Σπαρτιατῶν δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰ ἐξῆς: Σκεφθῆτε καλῶς καὶ ὅχι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἀβεβαίου ἐξελιξέως ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεώς μας, ἡ ὁποία δὲν προδίδει ἥτταν, καὶ δώσατε μας τοὺς ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας ἄνδρας. Σᾶς προσφέρωμεν τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τὸ σημερινὸν καθεστῶς τῶν πραγμάτων. Τὰ κέρδη δὲν θὰ εἶναι μονομερῆ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς δύο, ὡς ἴσους. Σεῖς θὰ πλεονεκτῆτε ὡς πρὸς τὸ ἡθικὸν μέρος, διότι ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται τὴν τῶρα ἡ κατάπαυσις τοῦ πολέμου. Τῶν λοιπῶν πραγμάτων ἡ ἐξέτασις θὰ γίνη ὑπὸ φιλικὸν πνεῦμα.

1) Θουκ. Δ, 17, 2.

2) Αὐτόθι. Καὶ 20 καὶ 22, 3.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν οὐσίαν τοῦ λόγου τῶν Σπαρτιατῶν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ προσπάθειά των, σχεδὸν ἀποκλειστική, ἦτο ἡ ἀνάληψις τῶν 420 ἀνδρῶν. Τοῦτο τονίζει ὁ Θουκυδίδης καὶ ἐπαναλαμβάνει ὁ Διόδωρος ¹. Τὰ ἄλλα ἦσαν ἄρτυμα. Ἡ προσφερομένη φιλία ἦτο θεωρητική, διότι καὶ μέχρι σήμερον ἀναγράφεται εἰς ὅλα τὰ κείμενα τῶν συνθηκῶν κατόπιν πολέμου ἢ τῶν συμφωνιῶν κατόπιν διαπραγματεύσεων καὶ ἀποτελεῖ εἰσαγωγικὴν τρόπον τινὰ σημείωσιν ἢ ὁδὸν ἀποφυγῆς ὑπαγορεύσεως ὄρων. Ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη ², ἂν δὲν ἀποτελῇ κενὸν λόγον, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησιν ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων. Ἡ συμμαχία ὅμως εἶναι τι τελείως διάφορον, διότι δὲν ἀκολουθεῖ αὐτομάτως τὴν εἰρήνευσιν, ἀλλὰ εἶναι ἀπότοκος σταθμίσεως γεγονότων, καταστάσεων, ἐπιδιώξεων, ὑποχρεώσεων καὶ ἀπαιτεῖ πολλὴν σκέψιν ἂν ὄχι καὶ μακρὰς διαπραγματεύσεις. Ὅταν οἱ Σπαρτιάται εἰς τὸν λόγον των ἅπαξ μόνον χρησιμοποιοῦν τὸ κυριολεκτούμενον ἐπὶ τῶν μετὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις συνθηκῶν ῥῆμα «συμβαίνω», καὶ δὴ καὶ μετ' ἀρνήσεως, ἀντ' αὐτοῦ δὲ τὰ ῥήματα «διαλλάσσομαι» «καὶ συναλλάσσομαι» καὶ «συντίθημι», εἶναι πρόδηλον ὅτι μεταθέτουν χρονικῶς τὴν συμμαχίαν μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ συναισθηματικοῦ κλίματος, ἐν πάσῃ περιπτώσει «κοινῇ τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν», δηλαδὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, τὴν ὁποίαν δὲν ἄγνοεῖ ὁ Θουκυδίδης ³. Θετικωτέραν προσφορὰν τῶν Λακεδαιμονίων ἀπετέλει ὁ ὅρος τῆς διατηρήσεως τῶν κεκτημένων ⁴, ὁ ὁποῖος ἐσήμαινεν ὅτι ἀνεγνωρίζετο τὸ ἐκ τοῦ πολέμου προκύψαν ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Μινώας μὲ ἀντίστοιχον τὴν παραμονὴν τῶν Πλαταιῶν εἰς χεῖρας τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀλλὰ ὁ πόλεμος ἔχει τὴν λογικὴν του. Ἄν καὶ ἀποτελῇ μέρος τῆς πολιτικῆς, ὑποτάσσει τὸν διεξάγοντα αὐτόν. Ὅσον περισσότερον ὀλοκληρωτικὸς εἶναι, δηλαδὴ ὅσον ἐξαντλητικῶς διεξάγεται ἀπὸ ἓν κράτος καὶ μετέχουν εἰς αὐτὸν ὅλοι οἱ ὑπήκοοι μὲ ὅλα των τὰ μέσα, τόσον περισσότερον μετατρέπεται εἰς δοκιμὴν δυνάμεως καὶ τόσον μοιραῖος ἀποβαίνει ⁵.

Μετὰ τὸν λόγον τῶν Σπαρτιατῶν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν διακοπὴν τῆς συνεδριάσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, διὰ νὰ μελετηθοῦν αἱ προτάσεις, νὰ ἀκουσθοῦν οἱ ῥήτορες, νὰ ἀποφασισθῇ καὶ νὰ διατυπωθῇ ἡ ἀπάντησις. Ὁ Θουκυδίδης δὲν παραθέτει τοὺς λόγους τῶν ῥητόρων οὔτε καὶ τοῦ Κλέωνος, ὁ ὁποῖος παραινέει καὶ ἔπεισε τὸν δῆμον νὰ δώσῃ διαφορετικὴν ἀπάντησιν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπελόγιζον. Φαίνεται ὅτι οὐδεὶς ὠμίλησεν ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῶν σπαρτιατικῶν προτάσεων, διότι τὰ προσφερόμενα εὐρίσκοντο ἤδη εἰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων καὶ δὲν ὑπελείπετο παρὰ ἡ κατάλληλος στιγμή διὰ τὴν

1) Θουκ. Δ, 15, 2. Διόδ. ΙΒ, 63.

2) «Πρὸς ἀλλήλους οἰκειότης». Θουκ. Δ, 19.

3) Fischer Lexikon. Aussenpolitik σελ, 94.

4) Θουκ. Δ, 17, 4 «ἔχουσι ὧν κρατεῖτε».

5) H. Stegemann. Der Krieg I, σελ. 7 ἐξ. καὶ 83 ἐξ. καὶ Θουκ. Δ, 21, 2 «τοῦ πλέονος ὠρέγοντο».

λήψιν ἀποφάσεως. Ἀκόμη καὶ τὸ κόμμα τοῦ Νικίου ἀπέσχε τῶν συζητήσεων. Αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν δίδει τὸ κείμενον τοῦ Θουκυδίδου. Ἡ δοθεῖσα εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ἀπάντησις τῶν Ἀθηναίων περιεῖχε τοὺς ἐξῆς ὅρους : Οἱ ἐν Σφακτηρίᾳ ἀπομονωθέντες πρέπει νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα, νὰ παραδοθῶν καὶ νὰ μεταφερθῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατόπιν οἱ Σπαρτιάται νὰ παραδώσουν τὴν Νίσαιαν καὶ τὰς Πηγὰς, τοὺς δύο λιμένας τῆς Μεγαρικῆς, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἀχαΐαν καὶ τότε νὰ ἐπιστραφοῦν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ νὰ γίνῃ εἰρήνη δι' ὅσον χρόνον θέλουν τὰ δύο μέρη ¹. Καὶ μόνον οἱ ὅροι αὐτοὶ δηλοῦν τὴν τιθεμένην ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων βάσιν τῶν συζητήσεων, ἡ ὁποία ἤτο πολιτικὴ καὶ ὄχι στρατιωτικὴ. Εἰς τὸ κείμενον τοῦ Θουκυδίδου διευτρώθη καὶ τὸ σκεπτικὸν ὑπὸ μορφὴν αἰτιώδους λόγου καὶ ὑπαινιγμοῦ.

Ἡ ἀνάλυσις τῆς ἀπαντήσεως τῶν Ἀθηναίων δίδει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα : Δὲν ἀπεκρούετο κατ' ἀρχὴν τὸ αἶτημα τῆς ἀποδόσεως τῶν 420 ἀνδρῶν, πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως ὅμως τούτου ἐζητεῖτο ἡ διὰ συγκεκριμένων πράξεων ὁμολογία τῆς ἡττῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Δηλαδὴ τὸ σπαρτιατικὸν αἶτημα ἀπὸ πρωταρχικοῦ μετετρέπετο αὐτομάτως εἰς δευτερεῖον. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι μετεφέροντο εἰς τὴν θέσιν τοῦ νικητοῦ καὶ ἐσκέπτοντο ἴσως ὅτι δὲν ὑπέστησαν μέχρι τοῦδε τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, διὰ νὰ ἔχουν ἰσότιμον τὴν Σπάρτην ἢ διὰ νὰ ἐπαναφέρουν ἀπλῶς τὸ δόγμα τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων. Ἐκ τούτου ἀπέρρεεν ἡ ἀρχὴ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου ², συμφῶνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἑκάτερος τῶν ἀντιπάλων θὰ κρατήσῃ ὅσα ἔχει εἰς τὴν κατοχὴν του ἀπὸ τὸν πόλεμον. Εἰς τὸν ὅρον τῶν Λακεδαιμονίων «ἐχουσι ὧν κρατεῖτε» προέβαλλον οἱ Ἀθηναῖοι «ἀ πὸ πολέμου ἔλαβον». Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἡ ὁποία ἴσχυε γενικῶς, ἤρχετο ὡς κόλαφος εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον προβῆ εἰς καταλήψεις ἐδαφῶν. Ἀκόμη καὶ τὰς Πλαταιάς, ὑπολογίζοντες εἰς ἐνδεχομένην εἰρήνην μὲ ἐπ'ἀνόδον εἰς τὸ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶς, ἐφρόντισαν νὰ παραλάβουν κατὰ παραχώρησιν οἰκείᾳ βουλήσει τῶν Πλαταιέων ³. Ἐτεμνον καὶ νέαν ὁδόν. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἀρχῆς ταύτης εὐρίσκετο καὶ ἡ ἐπιστροφή τῆς Νισαίας, τῶν Πηγῶν, τῆς Τροιζῆνος καὶ τῆς Ἀχαΐας, τὰ ὁποῖα οἱ Ἀθηναῖοι παρεχώρησαν «κατὰ ξυμφοράς», ὅπως τῶρα προσφέρουν τὰς προτάσεις των οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἀπὸ ἀνάγκην εἰρήνης τότε, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν. Μὲ τὸν ὑπαινιγμὸν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐδήλουν ὅτι δὲν ὑφίστανται «συμφοραί», ἀλλὰ ἀντικειμενικαί ἐκ τοῦ πολέμου καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν εἰς ἀποφάσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι συγκατετέθησαν εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν τεσσάρων αὐτῶν χωρίων, οὐχ ἥττον ὅμως ἐξηναγκάσθησαν πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὰ πράγματα, ὅπως ἀφίνει νὰ ὑπονοηθῇ ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως «σύμβασις». Παρὰ ταῦτα τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου, ὡς ἐπικρατέστερον, δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὰς συμφωνίας πάσης φύσεως. Ὁ πόλεμος δημιουργεῖ δίκαιον διὰ τῆς βίας του, τὸ ὁποῖον

1) Θουκ. Δ, 21, 3.

3) Θουκ. αὐτόθι. «ἀ οὐ πολέμου ἔλαβον».

3) Θουκ. Γ, 52.

πάλιν διὰ τῆς βίας, τ. ἐ. διὰ τοῦ πολέμου, δύναται νὰ ἀνατραπῇ, ἐνῶ ἡ συμφωνία, ὡς οἰκειοθελῆς παραχώρησις ἕνεκα ἀνάγκης πρὸς τακτοποίησιν ὀρισμένων ἐπειγόντων ζητημάτων, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ συμβαλλομένου, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναθεωρῇ τὰς ἀπόψεις καὶ τὰς ἀποφάσεις του περὶ τῶν συναφθεισῶν συμφωνιῶν ἀναλόγως πρὸς τὴν διαμορφουμένην κατάστασιν, δηλαδὴ νὰ καταγγέλλῃ ταύτας ἢ νὰ τὰς ἀφίνη νὰ περιπέσουν εἰς ἀχρησίαν ¹. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἔναρξις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀνήγετο εἰς τὸν διαρκῆ ἀνταγωνισμόν Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης, ἐνομιμοποιεῖτο ἡ κατάληψις τῆς Αἰγίνης τὸ 431, τῆς Μινώας τὸ 426 π. Χ. καὶ τῆς Ἐπιδάμνου ἐκ μέρους τῶν Κερκυραίων, ἐνῶ ἀπεκλείοντο παντὸς ἐδαφικοῦ κέρδους οἱ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης καὶ ἱκανοποιοῦντο οἱ Πλαταιεῖς ². Αἱ Ἀθῆναι ἤθελον ὑποταγαμένην τὴν Σπάρτην καὶ ἐζήτουν ἐγγυήσεις πρὸς τοῦτο, εὑρισκον δὲ αὐτὰς εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν τεσσάρων χωρίων, ὡς «πέδας» τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, ὅπως μεταγενεστέρως ἐχαρακτήρισεν ἀνάλογον πολιτικὴν ἀπόφασιν Φίλιππος Ε' τῆς Μακεδονίας ³.

Τὰ τέσσαρα χωρία ἀνῆκον εἰς μέλη τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας καὶ ὄχι εἰς τὴν Σπάρτην, παρεχωρήθησαν δὲ οἰκείᾳ βουλήσει ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὅταν συνωμολογήθησαν αἱ τριακοντούται σπουδαὶ τὸ 445 π. Χ. διότι τότε ὁ Περικλῆς ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ἀθηναϊκὰς ναυτικὰς κτήσεις καὶ ἐθυσίασε τὰς ἡπειρωτικὰς ἀπὸ ἔλλειψιν ἱκανῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως νὰ παραταχθῇ κατὰ τῶν Πελοποννησίων. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο ἀρχηγὸς τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας ἡ Σπάρτη καὶ δὲν ἴστατο ὕπισθεν τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀσφαλῶς δὲν θὰ παρεχωροῦντο τὰ χωρία ταῦτα. Ἐπειτα οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἐκτεθῇ εἰς τὸν λόγον των μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι, ὅταν συμφωνήσουν Σπαρτιάται καὶ Ἀθηναῖοι, οἱ ἄλλοι θὰ ἐκτιμήσουν τοῦτο καὶ ἐπομένως θὰ ἀκολουθήσουν ⁴. Ἄρα εἶχον προβλέψει καὶ διὰ τὴν στάσιν τῶν συμμάχων των, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις προήρχετο ἀπὸ τὴν ἑνωσιν καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Σπάρτης. Ἡ θεωρητικῶς τώρα προσφερομένη φιλία καὶ συμμαχία θὰ ἦτο δυνατὸν ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐκμηδενισθῇ χωρὶς «τὰς πέδας». Αἱ Ἀθῆναι ἀπῆτουν μόνιμον τακτοποίησιν διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Σπάρτης καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως θέσεων ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ ἐδάφους καὶ διὰ τοῦτο ἔθετον τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον μεταγενεστέρως μόνον ἡδύνατο νὰ πραῦνθῃ διὰ συμφωνιῶν.

Εἰς τὰς ἀντιπροτάσεις τῶν Ἀθηναίων ἡ σπαρτιατικὴ πρεσβεία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ ⁵. Ἡ πρεσβεία δὲν ἔχει τὴν εὐχέρειαν ἀκινδύνως διὰ τὴν ἀποστολὴν της νὰ ἀνοίξῃ διάλογον μὲ σῶμα· προτείνει καὶ δέχεται ἀπαντήσεις, καταφατικὰς

1) Τοῦτο ἐμφαντικῶς τονίζεται διὰ τοῦ ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ «προτέρας (ξυμβάσεως)». Θουκ. Δ, 21, 3. Τὸ ἀντίθετον εἶναι ὑστέρα.

2) Θουκ. Α, 29, 5. 115. Β, 27. Γ, 51 καὶ 52.

3) Πολύβ. ΙΗ', 11, 5.

4) Θουκ. Δ, 20.

5) Θουκ. Δ, 22, 3 «ὁρῶντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι οὔτε σφίσιν οἶόν τε ὅν ἐν πλήθει εἰπεῖν».

ἢ ἀποφατικὰς, τροποποιητικὰς ἢ, ἀναλόγως, ῥυθμιστικὰς. Ἐνδεχομένη συζήτησις θὰ ἀνέτρεπε τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου της καὶ θὰ ἔθετε τὸ θέμα τῆς εὐθύνης τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον οὐδόλως ἐπεθύμει νὰ συζητήσῃ, διότι θὰ μετέβαλλε τὴν θέσιν της. Ἐπειτα ἐνῶ αἱ Ἀθηναῖαι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν παρεῖχον ἐλευθερίαν καὶ ἡ Σπάρτη ἦτο δικτατορική, ἀμφότεραι εἶχον ἐναντίας ἐκδηλώσεις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν των ¹. Τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ ἀμέσως, ἡ Σπάρτη ὅμως ὤφειλε νὰ ἀκούσῃ τοὺς συμμάχους της προηγουμένως, τοῦλάχιστον ἐπὶ ἐδαφικῶν ζητημάτων ἀφορώντων εἰς αὐτούς, ἂν δὲν ἤθελε νὰ μηδενισθῇ ἡ διαπραγματευτικὴ της βάσις, ἂν καὶ δὲν ἐστενοχωρεῖτο πολὺ, ἐφ' ὅσον θὰ ἐξασφαλίζετο ἡ συνεννόησις τῶν δύο πόλεων ². Παρὰ ταῦτα οἱ Σπαρτιαῖται ἐπίστευον, καὶ δὲν εἶχον ἄδικον ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι ὑπῆρχον ἀκόμη εἰς τὰς Ἀθήνας σῶφρονες ἄνθρωποι, τοῦλάχιστον τὸ ποσοστὸν τὸ ὁποῖον πρὸ πενταετίας ἐζήτησε σπονδὰς, δυνάμενοι νὰ συζητήσουν λογικῶς καὶ ψυχραίμως τὴν θέσιν των. Χωρὶς λοιπὸν νὰ δείξουν ὅτι ὅσα ἐζητοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους εὐρίσκοντο ἐξω τῶν ἰδικῶν των ἐπιδιώξεων, προέτειναν νὰ ἐκλεγῇ ἀντιπροσωπεία, ὀλιγάριθμος ἀλλὰ πλήρως ἐξουσιοδοτημένη, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ συνεζήτουν ³. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ διαλόγου.

Εἶναι ἄγνωστον πόθεν ἔχει τὴν πληροφορίαν ὁ Διόδωρος ⁴ ὅτι εἰς δευτέραν φάσιν οἱ Σπαρτιαῖται ἐζήτησαν ἀνταλλαγὴν τῶν εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων αἰχμαλώτων, ὅταν δὲν ἔγιναν δεκταὶ αἱ προτάσεις των. Ἐὰν πράγματι τοῦτο εἶναι ἀληθές, κατέστησαν φανερά δύο σημεῖα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι οἱ ὅροι των ἦσαν στρατιωτικοὶ καὶ ὄχι πολιτικοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡμφεσβήτησαν τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἀθηναίων, περὶ τῆς ἀπολύτου ἰσχύος τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου. Διὰ νὰ συμβῇ τοῦτο, ἔπρεπε νὰ εἶχε κριθῇ ὁ πόλεμος ἡ ἄρνησις ὅμως τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀνταλλάξουν τοὺς αἰχμαλώτους ἀπετέλει ἔμμεσον ὁμολογίαν αὐτῶν καὶ ἀποδεικτικὸν λόγον τῆς ἰσχύος τῶν Σπαρτιατῶν ⁵. Ἡ πληροφορία αὕτη δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι συμπέρασμα προσωπικὸν ἢ τῶν πηγῶν τοῦ Διοδώρου ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν γεγονότων προερχόμενον, ἀλλὰ μαρτυρία ἱστορική. Ὁ Φιλόχορος ⁶ κατὰ τὰ σχόλια τοῦ Ἀριστοφάνους ⁷ ἀναφέρει ὅτι ἐξεδηλώθη ἀντίθεσις τῶν κομμάτων εἰς

1) Fr. Sachermayr. Gr. Gesch. σελ. 196.

2) Δουκ. Δ, 20 «ταῦτά λεγόντων».

3) Θουκ. Δ, 22. Οἱ συνομολογήσαντες τὰς τριακοντούεις σπονδὰς ἦσαν 17 ἐξ ἑκατέρας παρατάξεως. Εἰς Ε, 27, 2 «ἀποδείξασι ἄνδρας ὀλίγους ἀρχὴν αὐτοκράτορας».

4) IB, 63.

5) Διόδ. IB. 63. «Παρρησίαν ἡγαγον ἐν ταῖς Ἀθήναις, ὡς ὁμολογοῦσι Λακεδαιμονίους κρείττους εἶναι, μὴ βουλόμενοι τὴν ἀντίδοσιν τῶν αἰχμαλώτων ποιεῖσθαι».

6) Ἀπ. 105.

7) Εἰρήνη, 665

ἐλθοῦσά φησιν αὐτομάτῃ μετὰ τὰν Πύλῳ
σπονδῶν φέρουσαν τῇ πόλει κίστην πλέων
ἀποχειροτονηθῆναι τρίς τῆγκλησία.

Σχόλια Λουκιανοῦ, Τίμων, 30 «ἐπέστη (Κλέων) καὶ τῇ πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνῃ, ὡς Φιλόχορος καὶ Ἀριστοφάνης (Ἰππῆς, 795).

τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν δικαιολογεῖται τὸ ῥῆμα «ἐνέκειτο», τὸ ὁποῖον εἰς παρατατικὸν χρόνον δηλοῖ ἐπανάληψιν. Πράγματι, εἰς τὸν Θουκυδίδην ἀναφέρονται δύο τοῦλάχιστον ὁμιλίαι τῶν Λακεδαιμονίων πρέσβων, δηλαδὴ ἡ καταχωριζομένη ὁμιλία καὶ ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἀντιπροτάσεις τῶν Ἀθηναίων, ἐνδεχομένως δὲ ἡ τρίτη θὰ ἦτο ἡ προκαλοῦσα τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, ὅποτε αἱ τρεῖς ἀποχειροτονίαι δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι νὰ ἀποδοθοῦν εἰς διαφορετικὰς χρονικῶς προσφερθείσας προτάσεις εἰρήνης ¹, ἀλλὰ μὲ στήριγμα τὸ χωρίον τοῦ Διοδώρου δύνανται νὰ ἀναχθοῦν εἰς τρεῖς συνεδριάσεις τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

Οἱ Σπαρτιᾶται πρέσβεις μὲ τὴν πρότασιν των περὶ συζητήσεων προέβησαν καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν. Αὗται θὰ συνήρχοντο καὶ ἑκατέρα θὰ ἐξέθετε τὰς ἀπόψεις τῆς ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου θέματος ἄνευ χρονικοῦ περιορισμοῦ ². Διὰ πρώτην φοράν ἡ σπαρτιατικὴ πρεσβεία χρησιμοποιοεῖ τὸ ῥῆμα «ἐξυμβαίνω», ὡς ἐάν ἤθελε νὰ δηλώσῃ τὴν καλὴν τῆς θέλησιν νὰ καταλήξῃ εἰς συμφωνίαν, ἔστω καὶ πέραν τῶν ὅσων ἐλέχθησαν εἰς τὴν δημηγορίαν τῆς. Ἡ συμφωνία θὰ ἤρχετο ὡς ὥριμος καρπὸς ἀνέτων συζητήσεων καὶ πειθοῦς καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς ³.

Τὸ μόνον ἀσαφὲς εἶναι τί ἐνόει ἡ πρεσβεία μὲ τὴν πρότασιν ὅτι «ἂν πείθωσιν ἀλλήλους» ⁴. Ἄραγε ἐφαντάζετο ὅτι ἡ μία ἀπὸ τὰς δύο ἀντιπροσωπείας θὰ μετέβαλε τὴν γνώμην τῆς ἄλλης ἢ ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τὰς συνομιλίας θὰ ἐζήτουν καὶ θὰ ἐλάμβανον τοιαύτας ἐξηγήσεις, ὥστε νὰ ἐξουδετεροῦνται αἱ συγκεκριμέναι καὶ ἄκαμπτοι ἀντιπροτάσεις τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἢ θὰ ἔδιδον αὐτοὶ ἐξηγήσεις καὶ οὕτω θὰ προέβαινον εἰς ὑποχωρήσεις ἢ θὰ ὑπεδείκνυνον πλάγιον τρόπον πραγματοποιήσεως τῶν ἀθηναϊκῶν προτάσεων; Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐστρέφοντο πρὸς τὴν μυστικὴν διπλωματίαν, ἀναγκαίαν εἰς τὴν περίστασιν, καὶ δὲν εὗρισκοντο ἔξω τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς τῆς πρεσβείας των μὲ τὰς συζητήσεις ⁵.

Τὸ λεπτότερον σημεῖον τοῦ διπλωματικοῦ διαλόγου εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι ὁ καταρτισμὸς τῆς ἡμερησίας διατάξεως, διότι ἐκάτερον τῶν μερῶν προσπαθεῖ νὰ διαγνώσῃ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἄλλου ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτερον, διὰ νὰ καθορίσῃ τὴν περαιτέρω θέσιν του, καὶ τότε εἶναι φυσικὸν νὰ προκύπτῃ διχογνωμία ὡς πρὸς τὴν σειρὰν τῶν συζητητέων θεμάτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οἱ

1) Busolt, III, 1079 ὑπ. 5.

2) Θουκ. Δ, 22, 1. Τὸ «περὶ ἐκάστου» ἀναφέρεται εἰς τὸ «λέγοντες καὶ ἀκούοντες», διότι τὸ «ἐξυμβαίνεται» δὲν συντάσσεται ἐμπροθέτως.

3) «Καθ' ἡσυχίαν» σημαίνει ἐνταῦθα μὲ ἄνεσιν ὅπως καὶ εἰς Γ, 48. Τὸ ἀντίθετον εἶναι «διὰ σπουδῆς». Ἐν. Ἑλλ. Στ', 2, 28.

4) Τὸ ἀναφερόμενον εἰς Θουκ. Η, 37, 3 εἶναι διαφορετικόν. Εἰς Δ, 22 πρόκειται περὶ συμφωνηθησομένων ὅρων κατόπιν αἰτήσεως εἰρήνης, ἐνῶ ἐκεῖ πρόκειται νὰ ἐξετασθοῦν ὅροι στρατιωτικῆς συμφωνίας, συναφθείσης ἤδη, καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς πρὸς πλήρη ἐφαρμογὴν αὐτῶν.

5) Θουκ. Δ, 17. «Πράξοντας ὅτι ἂν ὑμῖν τε καὶ ὠφέλιμον ὦν τὸ αὐτὸ πείθωμεν καὶ ἡμῖν ἐς τὴν ξυμφοράν».

Σπαρτιᾶται νὰ μὲν δὲν εἶχον αἶτημα περὶ καθορισμοῦ τῆς σειρᾶς τῶν θεμάτων, ἀλλὰ δὲν ἤθελον καὶ ἄτυπον συζήτησιν. Αἱ ἐκφράσεις «περὶ ἐκάστου» καὶ «κατὰ ἡσυχίαν» ἐδῆλουν ἐπιθυμίαν καταρτισμοῦ ἡμερησίας διατάξεως. Ἄλλο εὐπαθὲς σημεῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διαλόγου, καὶ δὴ καὶ προκειμένου περὶ μεγάλης δυνάμεως ἐξερχομένης τῆς συμμαχίας καὶ ἐπιζητούσης εἰρήνην, εἶναι μέχρι τοῦ δύνανται νὰ φθάσουν καὶ ἂν εἶναι πραγματοποιήσιμοι αἱ ὑποχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχομένως θὰ ἔθιγον καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους. Ὁ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διαπραγματευόμενος διατρέχει τὸν κίνδυνον ἐκφραζόμενος καὶ μὴ συναντῶν ἀνταπόκρισιν νὰ ἀποξενωθῇ τελείως τῆς συμμαχίας καὶ νὰ περιέλθῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς κατὰστασιν ἡττημένου ἀπὸ δυσπιστίαν τῶν συμμάχων του, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ μετεφέροντο αἱ προθέσεις καὶ αἱ ἐκφράσεις του, αὐτοῦσι τοῖς ἢ παρηλλαγμένοι ¹.

Ὁ Κλέων ἐπετίθετο σφοδρῶς κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἄποψίν του ὅτι καὶ εἰς τὴν πρώτην φάσιν οἱ πρέσβεις ἐνεφανίσθησαν χωρὶς νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν των τι τὸ σύμμετρον πρὸς τὴν κατάστασιν, τῶρα ὅμως ἦτο καὶ σαφὲς τοῦτο, διότι δὲν θέλουν καθόλου νὰ ὁμιλήσουν πρὸς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ θέλουν νὰ συνεδριάσουν μὲ ὀλίγους ἄνδρας καὶ συνέστησεν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν πρεσβείαν, ἔαν σκέπτεται κάτι ὠλοκληρωμένον, νὰ ὁμιλήσῃ εἰς ὅλους, τὴν πλειοψηφίαν καὶ τοὺς ὀλίγους ². Οὕτω καθίστατο καὶ πολιτικῶς διαβλητὴ ἡ πρότασις τῶν πρέσβεων. Αἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἐζήτουν ἐκκαθαριστικὴν ἀπάντησιν δι' ἀνοικτοῦ διαλόγου ἀντὶ τῆς προταθείσης μυστικῆς διεξαγωγῆς συζήτησεων. Τὸ θέμα περιεπλέκετο ἀκόμη περισσότερο, διότι ἀπὸ τεχνικὸν καὶ διαδικαστικὸν μετεβάλλετο εἰς κομματικὸν μὲ τὴν ἀντιπαράθεσιν τῆς εἰς τὰ πράγματα εὐρισκομένης πλειοψηφίας πρὸς τοὺς ὀλίγους εἰρηνοφίλους καὶ κατεβάλλετο προσπάθεια νὰ μετατραποῦν αἱ ὑπάλληλοι ἔννοιαί τῆς διπλωματίας καὶ τῆς πολιτικῆς εἰς παραλλήλους. Ὁ παραλογισμὸς ἦ καὶ τὸ σόφισμα ἐδυσχέραιεν ἀπολύτως τὴν συνεννόησιν ³.

Ἡ σπαρτιατικὴ πρεσβεία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπεξηγήσῃ εἰς σῶμα πολιτικῶς σκεπτόμενον καὶ καθοδηγούμενον ὑπὸ τῶν ῥητόρων τὴν κατὰ τὰ ἄλλα καλῶς ἐννοουμένην ἐν Ἀθήναις ἔκφρασιν «ὅ,τι ἂν πείθωσιν ἀλλήλους», διότι ἂν ἐνὸς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκαλύψῃ πλήρως ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ καταπαύσεως τοῦ πολέμου ἀνάληψιν τῶν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας ἀνδρῶν καὶ εἰς τὴν προσωρινήν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὅχι αἰωνίαν, ῥύθμισιν τῶν διαφορῶν καὶ ἐφ' ἑτέρου ὅτι ζητήματα τῆς συμμαχίας δὲν συζητοῦνται μὲ τὸ πλῆθος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ στάσις τῆς ἄλλης

1) Θουκ. Α, 22, 3 «μὴ ἐς τοὺς συμμάχους διαβληθῶσιν εἰπόντες καὶ οὐ τυχόντες». Ὁ Γρ. Βερναρδάκης ἐρμηνεύει (320β) «διαβάλλω τινα εἰς τινα» διαδίδω τὴν διαβολὴν εἰς τινα. Ὁ Θουκ. Η, 91 ἀναφέρει καὶ «διαβολὴν λόγου». Ἴδε καὶ Α. W. GOMME κατωτέρω.

2) «Τῷ μὲν πλῆθει οὐδὲν ἐθέλουσιν εἰπεῖν, ὀλίγοις δὲ ἀνδράσι ξύνεδροι βούλονται γενέσθαι». Καὶ ὅμως ἡ ἀθηναϊκὴ πρεσβεία συνεζήτησεν εἰς Μῆλον μὲ ὀλίγους. Α. W. GOMME. A historical Commentary ou Thucydides, III, 1956, σελ. 462.

3) Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Θουκυδίδου χαρακτηρίζει τὰ ἐκτιθέμενα ἐπιχειρήματα τοῦ Κλέωνος ὡς «πλαγίαν δημηγορίαν». Διὰ τὸ «ἐνέκειτο» ἴδε Θουκ. Α, 69, 3 καὶ Ε, 43, 1.

πλευρᾶς ἦτο ἀμετακίνητος καὶ κατέστη γνωστὸν ὅτι δὲν θὰ περιορίζετο εἰς ὀλίγα, ἀνάλογα πρὸς τὴν συμφορὰν τῆς Πύλου, ἡ πρεσβεία τῶν Λακεδαιμονίων ἐγκατέλειπε τὰς Ἀθήνας ἄπρακτος.

Ἡ ἀποτυχία τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς εἰρήνην δὲν ὤφειλετο εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων ἀπόκρουσιν τοῦ διαλόγου ἢ εἰς τὰς ἀσθενεῖς πλευρὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἔλλειψιν ψυχολογικῆς προπαρασκευῆς ἢ δημιουργίας ὄρων καθιστώντων τοῦτον ἀναγκαῖον. Καὶ ἂν ἐπραγματοποιεῖτο ὁ διπλωματικὸς διάλογος, εἶναι πολὺ ἀμφίβολον, ἂν θὰ κατέληγεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν προβαλλόμενον ἀόριστον ὄρον τῆς πειθοῦς τῶν δύο μερῶν. Βεβαίως ἡ ὑπαρξίς τοῦ Κλέωνος ὡς πολιτικοῦ, διευθύνοντος τὰ ἀθηναϊκὰ πράγματα, ἦτο ἐμπόδιον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο καθ' ἑαυτὸ δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἀποτυχίαν. "Οθεν ἡ ἐξήγησις πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς ἄλλο σημεῖον.

Ἡ κατὰληψις τῆς ἀπομεμακρυσμένης καὶ ἐρμηικῆς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν δύο στρατηγῶν, Πύλου δὲν συνίστα ἄμεσον ἀπειλὴν διὰ τὴν Σπάρτην καὶ τὸ κράτος τῆς καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ὁ Δημοσθένης κατὰ τὸ [εἰκοσάήμερον διάστημα τῶν προετοιμασιῶν μόνον πεντήκοντα Μεσσηνίους κατῴρωσε νὰ συγκεντρώσῃ, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι θὰ προήρχοντο ἀπὸ τὴν συλληφθεῖσαν ληστρικὴν τριακόντορον ¹, καὶ δὲν ἐδοκιμάσθησαν τὰ ἀποφασισθέντα μέσα κλασσικῆς πολιορκίας τοῦ χωρίου. Κρίσιμον ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν κατὰληψιν τῶν Κυθήρων, ἡ ὁποία ἀπετολμήθη μεταγενεστέρως ².

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Σπάρτη εἶχε κουρασθῇ ἀπὸ πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν κατὰ πλειοψηφίαν ἀπόφασιν τῶν συμμάχων τῆς, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἥττηθῇ. Αἱ «συμφοραί» τῆς εἰς τὴν Πύλον ἦσαν πράγματι μεγάλαι καὶ προήρχοντο ἀπὸ τὴν κατάπληξιν τῶν στρατιωτικῶν τῆς δυνάμεων, τὰς παραλείψεις καὶ τὰς ἀποτυχίας των καὶ ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν μεγάλου σχετικῶς ἀριθμοῦ ἐλευθέρων πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς τὰς σημαντικώτερας σπαρτιατικὰς οἰκογενεῖας. Ἀλλὰ ταῦτα ὡς φάσις τοῦ πολέμου ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὠδήγουν εἰς τὴν σκέψιν περὶ ἀναποφεύκτου καταστροφῆς. Τὰ «τέλη» τῆς Σπάρτης δὲν ἐξετίμησαν καλῶς τὴν ἐν Πύλῳ καὶ τὴν γενικωτέραν κατάστασιν. Παρεσύρθησαν ἀπὸ συναισθηματικούς λόγους πρὸς τοὺς ἀποκλεισθέντας ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀποσταλῇ ἐκεῖ κατόπιν κληρώσεως, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν σκέψεων περὶ τῶν ἀθηναϊκῶν προτάσεων εἰρήνης τὸ 430 π.Χ. ἔλαβον ἐσπευσμένην ἀπόφασιν ³ νὰ παραδώσουν ὀλόκληρον τὸν στόλον των καὶ νὰ ζητήσουν εἰρήνην, ἐνδεχομένως μὲν δεκτὴν ἀπὸ ἀθηναϊκὴν μερίδα, ἀλλὰ ὅχι, ὅπως διετείνετο ὁ Κλέων, ὡς πρὸς τὴν δομὴν ὑγιᾶ, δηλαδὴ ὠλοκληρωμένην καὶ σύμμετρον καὶ δυναμένην νὰ ἀνθέξῃ εἰς συζητήσεις πρὸς τὸ κυρίαρχον σῶμα τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας.

1) Θουκ. Δ, 9, 1.

2) Δ, 54. Ἡ Πύλος ἀπεῖχεν ἀπὸ τὴν Σπάρτην 80 χιλιόμετρα.

3) Δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Πύλου ἦλθον οἱ πρέσβεις εἰς Ἀθήνας. Καὶ Θουκ. Δ, 15, 2 «τοὺς ἀνδρας ὡς τάχιστα πειρᾶσθαι κομίσασθαι».

ἂν ἦσαν γενικαὶ αἱ προτάσεις περὶ εἰρήνης, ὅπως ἦσαν τῶν Ἀθηναίων ¹ ἢ κατό-
πιν συνομιλιῶν μετὰ τῶν συμμάχων των μὲ περιθώριον συζητήσεως τῶν ὅρων
καὶ χωρὶς τὴν προβολὴν τοῦ αἰτήματος τῆς ἀναλήψεως τῶν ἀπομονωθέντων, ἴσως
νὰ ἀπέβαινον ἐπιτυχεῖς.

Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν ἢ μετὰ τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἀνακωχὴν τῆς Πύλου
σχεδὸν ἀπροσδοκῆτως καὶ αἰφνιδίως ἐμφανισθεῖσα εἰς τὰς Ἀθήνας σπαρτιατικὴ
πρεσβεία ἐθόλωσε τὸν νοῦν τῶν Ἀθηναίων καὶ παρώθησεν αὐτοὺς εἰς ἐπιδιώξιν
τοῦ ὅλου, ἐνῶ, ἂν ἐτίθετο μόνον ὁ ὅρος τῆς καταπαύσεως τοῦ πολέμου, θὰ ἔπρε-
πεν οἱ Ἀθηναῖοι ἢ νὰ μὴ δώσουν συνέχειαν εἰς τὰς προτάσεις ἢ νὰ ἀφήσουν τοὺς
ὅρους διὰ τὰς συζητήσεις ἢ νὰ διατυπώσουν αὐτοὶ ὅρους, οἱ ὅποιοι πιθανῶς δὲν
θὰ ἐξικουῶντο μέχρι τῶν ὅσων ἐζήτησαν. Ἐχει καὶ ἡ ἀνακωχὴ τὴν τεχνικὴν καὶ
τὴν λογικὴν τῆς.

Αἱ ἀποτυχοῦσαι ἐν Ἀθήναις συνομιλίας ἀπέβησαν παρὰ ταῦτα καὶ ὑπὸ τὸ
πρῆσμα τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ἐπωφελεῖς διὰ τὸ μέλλον, διότι ἐσφυρηλά-
τησαν τὰς διαθέσεις τῶν ἐμπολέμων, ὠδήγησαν εἰς καλυτέραν μελέτην τῆς κατα-
στάσεως, ἀπεσαφήνισαν τὰς ἐπιδιώξεις καὶ προσδιώρισαν τὰς ἀρχὰς τῆς συμφω-
νίας, προητοίμασαν τὸ πνεῦμα τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας καὶ τοῦ ἀθηναῖ-
κοῦ λαοῦ, συνέβαλον εἰς τὴν μεθοδικωτέραν χρησιμοποίησιν τοῦ διπλωματικοῦ
διαλόγου, μυστικοῦ ἢ ἐναλλασσομένου, καὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον πρὸς τὴν νικίειον
εἰρήνην.

1) Θουκ. Β, 59.